
Esad Kurtović

Iz najnovije izdavačke produkcije o srednjem vijeku

Izdavačka produkcija u toku 2003. ponudila je niz naslova iz oblasti medievalistike čijim sadržajem se struka, studenti i ljubitelji srednjovjekovlja mogu s razlogom počastiti i gotiviti ove i narednih godina. Kroz nekoliko monografskih naslova kao i kroz pregled radova objavljenih u stručnoj periodici moguće je upoznati širi spektar autorskih interesa i njihovih tematskih okvira unutar stručnijeg proučavanja srednjega vijeka. Zavisno od ukusa i poticajnosti izazvane razinom pristupa, kroz pročitano se može mnogo štošta saznati, naučiti, ali i otvoreno zaintrigirati i približiti se srednjem vijeku kao nepresušnom inspirativnom postolju novovjekovnog, modernog i suvremenog svijeta. Naravno, najnovija izdavačka ponuda najvećim dijelom je skupa, rijetka, raspršena i teže ju je nabaviti, pratiti i kontrolirati, pa se najčešće može nalaziti i potraživati u 'bogatijim' bibliotekama.

Bez namjere da u raznolikim pristupima pokušavamo da izvršimo bilo kakvo klasificiranje, prema izabranom za preporuku mlađim naraštajima i struci, na čelu interesantnog niza objavljenih knjiga i radova koje otvaramo, svakako bi smo postavili i preporučili ono najsveobuhvatnije, pravu poslasticu za pristup srednjem vijeku u današnjem vremenu. Radi se o knjizi primjerne kvalitete i dostojne respekta medievalnog znalca, uvaženog akademika Marka Šunjića *Narodi i države ranog srednjeg vijeka* (Rabić, Sarajevo 2003., 606 strana), jednom od najvažnijih djela suvremene bosanskohercegovačke historiografije.

Profesor Opće historije srednjeg vijeka Odsjeka za historiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu pokojni Marko Šunjić (1927-1998), svoju knjigu stvarao je dugogodišnjim istraživanjima glavnih mjena ranog srednjovjekovlja. Dio po dio protumačenog 'gluhog i mračnog

srednjeg vijeka' pretvorio se u zamašan rukopis koji je doživio svoju pripremu i lik u zreloj cjelini, ali ne i svoju izdavačku formu za autorovog života. Pripremljeni materijal pretakan i protkan praktičnim primjenama u nastavi vrli profesor je na kraju pretočio u osnovnu udžbeničku ponudu koja pripada rijetkim ostvarenjima ove vrste tematske, vremenske i prostorne obrađenosti i pokrivenosti na jugoistoku Evrope.

Knjiga obuhvata period Velike seobe naroda, zamršenog klupka nalik postavci trenutačne ljudske nedefiniranosti filmskog zapleta Gospodara prstenova ili Dvije kule, a u kojem se prate legendarno utemeljeni i enciklopedijski zavodljivi 'svjetski narodi' Huni, Vizigoti, Ostrogoti, Langobardi, Vandali, Burgundi, Svevi, Franci i brojni drugi narodi i plemena i njihova uloga u stvaranju slike budućeg zapadnoevropskog svijeta. Na hiljade datuma, imena i toponima svrstani su u mozaik tečne sinteze čiji ključ čitalac drži i kontrolira zalazeći kroz bilo koje poglavlje kao da je na početku priče koju s entuzijazmom kao nikad, jednostavno, mora i treba pročitati.

Opisi epizoda sahrane Alarika, porodičnih veza Teodorika Velikog, lika moćnoga Atila, krunisanja Karla Velikog, političkih kombinacija Haruna al Rašida ili plugu, žitu, zakonima i običajima itd., u izvornom ruhu, naučnoj obradi i u nadasve pitkom, lepršavom i šarantnom Šunjićevom stilu, što bi kazao njegov učenik Dubravko Lovrenović, pretvoreni su u štivo koje se lakoćom otvara pred nama poput knjige – žive enciklopedije, rasadnika sinteze kojoj početak počinje kada je otvorimo, ali kojoj izgleda nikada nema kraja. Pojavom knjige Marka Šunjića studenti historije malo su odahnuli, a šira čitalačka publika spoznaće i zašto je to tako: naime, žurili su da pišu, mada je velikog profesora kao pripovjedača najljepše bilo slušati na predavanjima. Vrhunac kontrole autorovog sintetskog hoda kroz prašumu znanih i neznanih a spomenutih pokazatelja i stečenih dojmova ranoga srednjega vijeka kroz izvore i literaturu najvećih svjetskih medievalista, najbolje pokazuje činjenica da je rukopis stvaran na običnoj pisačkoj mašini izdržao višestruku kompjutorsku provjeru kao ogledalima složena čarobna akademikova kutija. Kroz Šunjićevo djelo na pragu smo višeg stupnja sinteze koju i očekujemo od univerzitetskog profesora.

Godina 2003. godine sa obljetničkim poticajem 600. godišnjice Bilinopoljske izjave, rezultirala je širim naučnim sastajanjima specijalista za vjerska pitanja srednjovjekovne Bosne u Sarajevu i Zagrebu. Oni su obljetnicu shvatili radno, no, njihovi rezultati još nisu u cjelini objavljeni i najvjerovatnije ćemo ih pratiti ove 2004. godine. Rezultati sarajevske sesije, organizirane u režiji Javne naučne institucije Instituta za istoriju u Sarajevu dobili su počasno mjesto u najnovijem broju jedinog stručnog časopisa historičara u Bosni i Hercegovini, Institutovih matičnih Priloga broj 32. Pod naslovom Bilinopoljska abjuracija 1203., odštampano je šest izlaganja koja

su prezentirana na međunarodnom znanstvenom kolokviju 30. aprila 2003.g. u Sarajevu. Svoja izlaganja ponudili su Franjo Šanjek (*Abjuracija bosansko-humskih krstjana u kontekstu heterodoksnih pokreta na kršćanskom Zapadu u 12./13. stoljeću*, Prilozi 32, Sarajevo 2003., 11-16), Mladen Ančić (Bilinopoljska abjuracija u suvremenom europskom kontekstu, Prilozi 32, Sarajevo 2003., 17-38), Elma Hašimbegović (*Prve vijesti o pojavi hereze u Bosni*, 39-47), Milko Brković (*Diplomatičko-paleografska analiza Bolinopoljske isprave iz 1203. godine*, 49-74.), Pejo Čošković (*Interpretacija Kniewaldova kritičkog izdanja Bilinopoljske izjave*, 75-117.) i Salih Jalimam (*Bilinopoljska izjava kao historijski izvor za Crkvu bosansku*, 119-132.).

Demonstrirani rezultati ovog prvog, sarajevskog, dijela obilježavanja 600. godišnjice Bilinopoljske izjave i dalje pokazuju općepoznato, da u ovom segmentu novijih izvora nema i da ih u nekakvoj spektakularnosti i ne treba očekivati, ali i da postojeći fondovi građe, kao i obimna historioografska produkcija o Crkvi bosanskoj, predstavljaju i jesu uporište specijaliziranosti i prohodnosti, zaista sve užeg kruga medievalista. Uprkos izraženom i jakom utjecaju dosadašnje historioografske produkcije sa iskazanim spoznajnim usponima i suprotnostima, obzirom na temeljna pitanja iz vjerske problematike srednjovjekovne Bosne i u stavovima koje u Prilozima 32 nalazimo, ponuđeno i kroz nastojanje izlagača pokazuje da se budućnost novih viđenja treba tražiti u svakoj generacijskoj interpretaciji izvorne građe kao metodološkom polazištu valoriziranja i revaloriziranja dostignutih saznanja. Uz, u drugom dijelu, zagrebačke rezultate, moći će se reći da je svečana godišnjica ispunjena aktivnim angažmanom struke i vrijednim polazišnim rezultatima budućim generacijama. Demonstrirano pokazuje da su polazišta za sintezu vjerskih prilika srednjovjekovne Bosne potreban i sazrio tematski okvir pred aktualnim specijalistima.

Iskusni medievalista i jedan od najboljih aktualnih poznavalaca vjerskih prilika srednjovjekovne Bosne, akademik Franjo Šanjek, velikom jubileju predstavio je knjigu vrijednu pohvalnog apostrofiranja. Zaslužni djelatnik ovoga puta priredio je zbirku izvora kojom se pitanje pristupa u proučavanju Crkve bosanske pred strukom i čitaocima podastire i otvara u potpunosti. Knjiga izvora Franje Šanjeka *Bosansko-humski krstjani u povijesnim vrelima (13.-15. st.)* (Barbat, Zagreb 2003., XLVI + 397 strana), snadbjevena je pratećim uvodnim autorovim pojašnjenjima porijekla, historijskog razvoja, ustrojstva i učenja Crkve bosanske. Kroz pet cjelina redaju se izvori na jezicima originala i s prijevodima obuhvatajući diplomatičke izvore, latinske izvore o krivovjerju, latinske literarno-teološke spise i izvore grčko-slavenske pravoslavne crkve. Objavljivanje izvornih pokazatelja srednjovjekovlja jedan je od težih ali i trajnijih i plodonosnijih

radova, naročito pred mlađim naraštajima istraživača. Brojnim čitaocima poslužiće kao prostor da i sami proniknu i ostvare svoj sud o, po mnogima, Crkvi bosanskoj kao najkontroverznijoj pojavi bosanskog srednjovjekovlja. U najnovijoj stručnoj periodici pojavili su se radovi kojima se čitaocima dosadašnje dostupne monografske obrade dopunjavaju upravo na tematskim polazištima u središtu sa Crkvom bosanskom i vjerskim prilikama u srednjovjekovnoj Bosni. U tom pravcu rado bi se mogli preporučiti dosad teško dostupan a često citiran rad rahmetli Taiba Okića (*Bosanski kristijani /bogumili/ prema nekim neobjavljenim osmanskim izvorima*, Anali Gazi Husrev-begove biblioteke 21-22, Sarajevo 2003., 143-166), zahtjevan i struci zahvalan istraživački presjek dostignuća historiografije u proučavanju Crkve bosanske od vremena Jaroslava Šidaka do danas, od autora Peje Čoškovića (*Četvrt stoljeća historiografije o Crkvi bosanskoj*, "Naučni skup- Istorijska nauka o Bosni i Hercegovini u razdoblju 1990-2000.", Sarajevo, 30. i 31. oktobar 2001.", ANU BiH, Posebna izdanja, knjiga 120, Odjeljenje društvenih nauka, Knjiga 36, Sarajevo 2003., 31-54), rad Milka Brkovića koji predlaže sadržajnu topografsku prezentaciju središta bosanske srednjovjekovne države (*Mjesto izdanja Bolinopoljske isprave iz 1203. godine*, Hrvatska misao VII/27-28, Sarajevo 2003., 170-177), kao i rad više puta pomenutog autora Franje Šanjeka (*Hrvatsko-bugarski odnosi u svjetlu Stojkovićeve misije u Carigradu /1435.-1438./*, "Odnosi Hrvata i Bugara od X. do XIX. stoljeća s posebnim osvrtom na vrijeme Dubrovačke Republike, Zbornik radova međunarodnog znanstvenog skupa Odnosi Hrvata i Bugara od X. do XIX. stoljeća", Hrvatsko-bugarsko društvo, Zagreb 2003., 21-30).

U obimnom opsegu, sa 36 priloga, iz štampe je izišao zbornik radova "*Zemlja Pavlovića. Srednji vijek i period turske vladavine*" kao proizvod naučnog skupa održanog u Rogatici 2002.g. (Zbornik radova sa naučnog skupa, Rogatica, 27-29. juna 2002., Akademija nauka i umjetnosti Republike Srpske i Univerzitet Srpsko Sarajevo, Naučni skupovi 5, Odjeljenje društvenih nauka 7, Banja Luka – Srpsko Sarajevo 2003., 658.). Značaj skupa pokazan je većom koncentracijom kompetentnih stručnih učesnika, plodnom diskusijom, kao i dodatnom recenzentskom obradom uvrštenih referata. Rezultati skupa pokazali su da se u pripremi i učešću moglo angažirati i znatno veći broj učesnika, ali da se ni tada ne bi moglo očekivati da se u potpunosti pokriju svi uže specijalizirani radni pristupi u ovom zanimljivom tematskom pravcu. U vremenu u kojem živimo potrebno je istaći da je organiziranje ovog skupa poticajan primjer za okupljanja i rad medievalista. Vrijednim pristupima pripadaju radovi uglednih medievalista akademika Sime Ćirkovića (*Pavlovića zemlja /Contrata dei Paulovich/*), Desanke Kovačević-Kojić (*Borač – središte zemlje Pavlovića*), Miloša Blagojevića (*Državnost zemlje Pavlovića*) i Bogumila Hrabaka (*Rogatičani*

u poslovnom životu XV i XVI stolecá), kao i Marka Popovića (*Utvrdjenja zemlje Pavlovića*), Đure Tošića sa tri priloga (*Glasinac u zemlji Pavlovića; Pavlovića dio drijevske carine; Pismo dubrovačkog poslanika Ivana Gundulića o smrti kneza Pavla Radenovića*), nedavno preminule Nade Miletić (*Neke karakteristike stećaka zemlje Pavlovića*), Petra Rokaia (*Pavlovići i ugarski kraljevi*), Dragog Malikovića (*Pavlovići i Turci*), Ruže Ćuk (*Dubro- včani-zakupci carine u Olovu*), Radivoja Radića (*'Hronika o turskim sultanima' kao izvor za istoriju Bosne*), Dušana Sindika (*Pečati Pavlovića*) i drugih, čijim raznovrsnim priložima su postavljana, definirana, zaokružena i obogaćena dosadašnja saznanja koja nudi prostor na kojemu je ostavila traga bosanska vlasteoska porodica Pavlovića.

Širina ponuđenog iz historije srednjega vijeka, pa i srednjovjekovne Bosne, daleko je prostranija što bi pokazalo i detaljnije pronicanje u stručnu periodiku, čitaocu i studentu cijenom dostupniju, ali ne i dovoljno uhodanu, 'školovano propagiranu', poklanjanu i prepoznatljivu osnovicu zanata i znanja. Literatura o srednjem vijeku na stranim jezicima daleko je obimnija i svestranija. Njenim prevodima u Bosni i Hercegovini smo, nažalost, naju- skraćeni na jugoistoku Evrope.